

**Pracovní texty / Working Papers
No. 18 (2009)**

Otazníky v diskusi o profesním standardu učitelů

Kateřina Vojtíšková

oddělení Studia sociální struktury
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Jilská 1, Praha 1, 110 00
<http://www.soc.cas.cz>

Otazníky v diskusi o profesním standardu učitelů

Kateřina Vojtíšková

Katerina.vojtiskova@soc.cas.cz

Abstract: V roce 2009 zahájilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy veřejnou internetovou diskusi k připravovanému profesnímu standardu učitele. Cílem analýzy příspěvků z této diskuse bylo poukázat na diskursivní prostředky použité navrhovateli a propagátory k podpoře této normy, a jejími odpůrci, zejména z řad „běžných“ pedagogů. Identifikuje hlavní problémové okruhy, ze kterých čerpají své proti-argumenty učitelé skeptičtí a nedůvěřující vůči zavádění nových pravidel: vztah ministerstva k učitelům, role expertů a „teoretiků“, zájmy ostatních (komerčních) subjektů a vztah rodiny a školy.

prosinec 2009

Grantový projekt „Sdílené hodnoty a normy chování jako zdroj posilování sociální koheze a překonávání negativních dopadů sociální diferenciace v ČR“

<<http://www.sdilenihodnot.soc.cas.cz>>

Otazníky v diskusi o profesním standardu učitelů

Kateřina Vojtíšková

V polovině března 2009 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zahájilo veřejnou diskusi o Standardu kvality profese učitele (SKPU), který by měl závazně formulovat požadavky, které klade současná společnost na tuto profesi.¹

Tehdejší ministr O. Liška obeslal školy dopisem a apeloval na pedagogy jako experty na výuku s tím, že jejich účast v diskusi je žádoucí mimo jiné proto, že se s výsledným standardem budou muset ztotožnit. K diskusi byla ale zvána celá společnost, protože se v ní jedná o budoucnost vzdělanosti: „*dokud veřejnost nezačne požadovat, aby nastala změna, tak jeden jediný ministr to nedokáže. Právě proto se obracím na veřejnost. Ta shoda musí být platná na desetiletí dopředu, kdy už tady nikdo z nás nebude. Změna bude trvat celou generaci.*“²

Na internetových stránkách MŠMT bylo umístěno několik dokumentů sloužících jako východisko k nastolení veřejné diskuse a bylo zřízeno webové rozhraní pro samotnou diskusi³ s připravenými otázkami ohledně různých aspektů standardu pro první a druhé kolo. Vyplněné dotazníky byly označeny organizátory za hlavní zdroj informací pro utváření obsahu standardu. Po prvním kole (16. 3.- 18. 5. 2009) byla zveřejněna obsahová analýza, druhé kolo proběhlo v době mezi 1. 6. a 15. 7. 2009. Nový dokument pro poslední kolo diskuse by měl být k dispozici do konce roku. V srpnu se s odkazem na ekonomickou krizi práce na standardu pozastavila s tím, že vyčleněných 200 miliónů korun se využije jinak (prioritou především státní maturity a programy pro sociokulturně znevýhodněné žáky). Další přípravy mají pokračovat po organizačních změnách, autory již nemají být externí odborníci, ale přímo pracovníci ministerstva.⁴ Jak se dále ukáže, právě tvrzení, že standard připravují odborníci a lidé z praxe byl v diskusi poměrně klíčovým argumentem proti odporu učitelů, kteří ve standardu spatřovali spíše než záchranný kruh, bič.

Materiály ke standardu umístěné na stránkách MŠMT, vyplněné dotazníky, diskusní fóra Metodického portálu RVP a diskuse k článkům publikovaným na www.ceskaskola.cz zde slouží k uchopení obecnějších otázek týkajících se školství a role vzdělání. Text se

¹ <http://www.msmt.cz/standarducitele>

² Rozhovor P. Suchomela s ministrem MŠMT O. Liškou publikovaný 24.3.2009.

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/idnes-cz-v-cesku-budou-jen-dobre-skoly-pijde-to-na-80>

³ <http://standarducitele.rvp.cz/> (navštíveno 30. 7. 2009). Od poloviny srpna ovšem stránky již nejsou přístupné.

⁴ <http://www.ceskaskola.cz/2009/08/ctk-ministerstvo-skolstvi-pozastavilo.html> (navštíveno 27. 8. 2009).

nezaměřuje primárně na standard, ale analýza rekonstruuje určitá klíčová témata v diskusi a poukáže na některé opomíjené souvislosti. Jednotlivé texty v souladu s diskurzní analýzou chápe jako sociální jednání zainteresovaných aktérů, kteří mají k dané věci co sdělit a chtějí svými příspěvky dosáhnout určitých cílů. Co nám probíhající diskuse může říci o českém školství a jeho aktérech? Jak se v textech odráží vnímání postavení školství a učitelů, o jaké vztahy se v diskuzích hraje a jaké trumfy drží hráči v rukou? Jaké diskurzivní prostředky jednotliví aktéři jako zástupci určitých sociálních kategorií volí? Diskuse představují dobře dostupný pramen širokého spektra názorů nejrozličnějších aktérů, kteří reflektují mnoho jevů spjatých s přípravou dalšího kroku reformy. Je bohatá na popis reálných situací, reflexí sociálního postavení učitele v dnešní společnosti, interpretaci a hodnocení vztahů učitelů vůči různým partnerům – žákům, rodičům, vedení školy, pedagogickým fakultám, ministerstvu a jeho úředníkům, platné legislativě či subjektů podílejících se na dalším vzdělávání učitelů. Internetem poskytnutá anonymita umožňuje otevřené vyjadřování, sdělování emocí a kritických názorů, a přitom neotevřela vrátka hrubosti, která k této profesní skupině nepatří.

Výchozí dokument a přesvědčování o potřebnosti SKPU

Dokument *Tvorba profesního standardu kvality učitele* (Tvorba ... 2009) vypracovaný pracovní skupinou pro tvorbu standardu měl vymezit rámec pro diskusi o SKPU, vytyčit cíle projektu i samotné diskuze, základní charakteristiky projektu a dát příklad měřitelných indikátorů ke stanovení kvality učitelské práce ve třech oblastech: výuka, širší kontext výuky a profesní rozvoj.

Mezi cíle patří: popsat žádaných kompetence a činnosti učitele, formulovat kritéria a indikátory pro hodnocení kvality práce učitele, jeho schopností a dovedností, dát učitelům vodítka pro profesní růst, sebereflexi, lepší identifikaci s profesí, poskytnout argumenty při vysvětlování práce veřejnosti. Podpora kariérního postupu učitelů (školení, atestace, odborné vedení zkušeným kolegou) má zaručit spravedlivé ocenění kvality práce, jak finanční, tak společenské. Dosažení tohoto stavu má vést k většímu zájmu o profesi, možnosti vybírat si adepty na učitelství, přilákat, motivovat a udržet kvalitní učitele na školách. Podle bývalého ministra O. Lišky by s adekvátní finanční podporou mohla být každá škola do roku 2020 „dobrou školou“, s kvalitními učiteli, úspěšnými žáky a spokojenými rodiči. V druhé půli roku 2009 se nicméně nezdá, že bychom byli na cestě k naplnění tohoto optimistického scénáře.

Mantinely diskuse jsou dány tezí o potřebnosti zavedení standardu. Jakými prostředky je tato teze prosazována? Reforma a její součást SKPU je podle MŠMT vyvolaná změnami ve společnosti 21. století, které kladou na vzdělání a učitelskou profesi nové požadavky, kterým je třeba se postavit a zabránit stále horším výsledkům českých žáků v mezinárodních srovnáních. Jedním z rozehraných argumentů je rozšířenost profesních standardů za hranicemi, především na západ od nás. Pro inspiraci byly umístěny odkazy ke standardům ve Velké Británii, Nizozemsku, USA a Austrálii.⁵

Přínosem pro pedagogy by měla být už samotná diskuse, která jim umožní tříbit vlastní názory a dojít k *novému pojetí vlastní profese*. „Umožní jim společně postupně identifikovat, ujasňovat a formulovat vlastní požadavky na kvalitu jejich práce zohledňující obecné cíle vzdělávání, k jejichž plnění je zavazuje státní vzdělávací politika.“ (Tvorba ... 2009: 4). Kladně se hodnotí aktivní zapojení do přípravy, zdůrazňuje jeho přínos pro nositele a přináležitost ke společenství, jehož zájmem musí být profesionalita. Všichni se musí zasadit o zlepšení stávajícího stavu. „... Zvyšuje profesní sebeuvědomování. To by mělo postupně vést k identifikaci s kritérii Standardu. 3. Diskuze podnítí širokou profesní veřejnost k poznání poznatkové, postojoyé a hodnotové úrovně ve vztahu k vlastní profesi a k budoucí podobě vysokoškolské přípravy na ni. 4. Na základě výše uvedených cílů bude dotvořena otevřená, nicméně pevně strukturovaná a obsahově jasně vymezená podoba Standardu, použitelná pro výše uvedené záměry státní vzdělávací politiky.“ (Tvorba ... 2009: 4-5).

Konečně nejsilnější argument zní, že k navýšení financování ve školství bez zavedení standardů *nemůže* dojít. A to přestože se v dokumentech otevřeně přiznává, že školství je podfinancovaný resort, a že učitelé nemají optimální podmínky pro svou práci. V. Srb (20. 3.): „standard bude velmi důležitým nástrojem cíleného navyšování investic do vzdělávání (tj. i do mezd učitelů). Bez tohoto nástroje není možné žádné navyšování očekávat.“⁶ Standard má být návrhem pro politiky, kteří o financích a legislativě rozhodují, a kteří jediní tak drží opravdové trumfy v ruce. V. Srb (2. 4.) píše, že „... není možné očekávat, že by stát chtěl investovat do něčeho nepopsaného a nevyčísleného.“ Což vyvolává dojem, že české školství je zcela nekontrolované, nepopsané, je černou skřínkou, o které neexistují relevantní informace, nebo dokonce černou dírou, ve které se vložené peníze rozplynou. Kvalita se musí nejdříve identifikovat, definovat, kvantifikovat, evaluovat. Standard má být tedy návrhem

⁵ Na webových stránkách nebyl zdůvodněn výběr daných zemí. Nedošlo ani k jejich překladům, jak v diskusi opakovaně požadovali někteří přispěvatelé.

⁶ Diskuse k článku Standardizovaný učitel budoucnosti. Dostupná na: <http://www.ceskaskola.cz/Ceskaskola/AR.asp?ARI=105947&CAI=2124> (2. 4. 2009)

„projektu zkvalitnění učitelů/veřejného školství“, u něhož není jistota, že bude podpořen, ale mělo by se to zkusit. Tato rétorika jakoby potvrzovala skeptický pohled na dnešní tzv. společnost vědění, která je ve skutečnosti hluboce nevzdělaná, vzdělání se přizpůsobilo zcela ekonomickým principům, industrializaci, honbě za efektivitou, produktivitou (Liessmann 2008). K. Rýdl (poradce ministryně školství) ve své prezentaci explicitně uvádí „*Trend standardizace dospěl pod tlakem ekonomických indikátorů i do oblasti školství.*“⁷

Učitelé jsou zejména po proběhlém prvním kole ujišťování, že k zavádění standardu nedojde, pokud politická reprezentace nevyčlení finanční prostředky k jeho zavádění nezbytné (vyčíslení má přijít na řadu později). Toto ujištění je reflexí obav o finančním zajištění vyjadřovaných nejen jednotlivými učiteli, ale také profesními organizacemi (viz *Učitelské noviny*, UN 2009).

Diskuse nad profesním standardem a dotazníky

V prvním kole bylo vyplněno z větší části jednotlivci a také několika skupinami či profesními organizacemi 388 dotazníků, ve druhém kole to nebyla dokonce ani polovina, celkem pouze 159 dotazníků. Celospolečenská diskuse se nekonala, veřejnost celkem bez povšimnutí přešla několik zpráv v médiích. Učitelská veřejnost ovšem nejspíše zaregistrovala články o SKPU v odborných časopisech, Učitelské noviny dokonce věnovaly standardu celých 25 stránek (UN 2009).

Na podkladě všech 349 dotazníků⁸ prvního kola pracovní skupina vypracovala obsahovou analýzu (*Obsahová ...* 2009) o 52 stranách, která se stala podkladem pro formulaci otázek druhého kola, kterého se zúčastnilo méně účastníků nejspíše v důsledku zvoleného termínu a aktuálních událostí ve školství.

Diskuse měla zaručit, že učitelé se stanou spoluvůrci vzniklé normy, ztotožní se s ní a ponosou spoluzodpovědnost za dokument. Je ovšem otázkou nakolik dosavadní zapojení umožňuje mluvit o dospívání ke shodě mezi učiteli. Reprezentativita není ohrožena pouze tím, že se diskuse účastní malý zlomek populace zainteresovaných, ale i to, že tak činí formou samovýběru.⁹ Někteří diskutující na tento fakt poukazovali, miroslav stanek (1. 4.): „*Vždyť se podívejte kolik nás diskutujících tady je. Že by bylo tak málo učitelů? Možná se zjistí, že*

⁷ www.pau.cz/wp-content/2009-01_standardizace.ppt (navštíveno 9. 9. 2009).

⁸ Na www stránkách <http://standarducitele.rvp.cz/viewforum.php> (navštíveno 13. 8. 2009) byl umístěný dotazník s nejvyšším číslem 388, ke stažení bylo k dispozici ovšem pouze 333 dotazníků (včetně několika nevyplněných). V druhém kole již bylo možné dotazníky seřadit a všech 159 vyplněných dotazníků bylo možné stáhnout.

⁹ <http://standarducitele.rvp.cz/viewforum.php?f=5>. V 11 tématech diskuse počet příspěvků za půl roku dosahoval málo přes 250, účastnil se jí ještě omezenější okruh přispěvatelů (stejní autoři přispívali několikrát).

pořádat diskusi byla chyba a standard se napíše od stolu tak, jak je to obvyklé.“ V Učitelských novinách se počet příspěvků a dotazníků stal námětem dotazů pro V. Srba nebo K. Rýdla. Oba byly s účastí v diskusi a počtem vyplněných dotazníků v prvním kole spokojeni.¹⁰ Dotazníky údajně dobře a úplně mapují spektrum názorů celé pedagogické veřejnosti.

Standard kvality profese nebo podpora profesního růstu?

Přesný význam SKPU a jeho definice nebyla při nastolení diskuse daná. První kolo dotazníků bylo otevřené, zjišťovalo, jak respondenti pojmu rozumí, jaké otázky je v souvislosti s ním napadají, jaký je smysl a užitek standardu. Výchozí dokument zároveň obsahoval jakési pracovní odpovědi či vodítka. Standard má popsat, co znamená kvalita učitelovy práce a umožnit zohledňování kvality při odměňování, má být jednou z hlavních priorit pro úspěšnou realizaci kurikulární reformy a sociálního postavení učitelů (*Tvorba ...*: 11). Je definován jako „*rámec žádaných kompetencí a činností v navrhovaných ukazatelích. Popisuje žádaný stav, reálně dosažitelný za podmínky, že bude vytvořena systémová podpora učitelů ve zvyšování kvality jejich práce.*“ (*Tvorba ...*: 3). Systémovou podporou tvůrci standardu naráží na ne zrovna optimální podmínky, ve kterých se učitelé nacházejí. Ty se ve druhém dotazníkovém snažili přesněji zmapovat a určit priority. Především se jedná o nedostatečné finanční a společenské ocenění, nedostatek odborné podpory a pomoci, nedostatečný profesní růst a další vzdělávání, neuspokojivou kázeň žáků, rozsáhlou nepedagogickou činnost.

Odpovědi v původním dokumentu byly dost obecné a nekonkrétní, aby daly průchod velmi odlišným interpretacím toho, co „po učitelích ministerstvo vlastně chce“, od základní úrovně dosažené absolvováním příslušného vzdělání až po několik stupňů atestací, zda by jím měl být jednoduchý a dobře srozumitelný kodex nebo velmi konkrétní podklad pro nový kariérní řád. Podle druhého kola dotazníků je tento druhý směr blíže tomu, co by mohlo být výsledkem. Ve druhém kole dotazníků se otázky zaměřovaly konkrétně na tři stupně standardu učitele, z nichž první by byl povinný a další by představovaly kvalifikační postup. Dosažení standardu by doprovázel nárůst finančního ohodnocení, jednou z otázek bylo, jak velký by tento růst měl být.

Profesní růst učitelů, stejně jako u jiných odborných profesí, je nepochybně žádaný. Příspěvatelé ale upozorňují na fakt, že na školách mohou díky novelizacím zákona učit a stále učit lidé bez potřebného vzdělání. skeptik: „*Furt tu je ta otázka, proc se resi atestace a jine*

¹⁰ Může to souviset také s tím, že největší část příspěvků byla umístěna v průběhu prvního kola diskuse po jehož skončení byly pořizovány rozhovory.

buserace u VS vzdelanych ucitelu a pritom se nechava ucit 20% ci kolik zaku stredoskolaky a to nevadi vubec nikomu.... 🙄🙄🙄🙄 “ (30. 3. 20:26). Ignorant přitakává: „*Maturanti ... jsou pohromou českého školství ... To co by je mělo zvýhodňovat - mládí, to rychle promrhají. Naposledy vzpomínám, jak na jedné středomoravské škole žáci chtěli vyhodit 20 letou "učitelku" Aj.*“ (30. 3. 21:48; ceskaskola.cz).

Podíl učitelů bez potřebného vzdělání sice nečiní zmiňovanou pětinu, ale problém zmiňují i pedagogické fakulty, ale s vírou, že standard by mohl situaci změnit. Ve stanovisku Pedagogické fakulty UK se uvádí: „*... se znepokojením sleduje opakující se pokusy snížit význam univerzitního, magisterského vzdělávání učitelů. Tyto pokusy ... jsou vážnou hrozbou pro zabezpečení zvyšujících se nároků na vzdělanost nastupující generace v kontextu společnosti vědění. S oporou o standard by bylo možno podobným pokusům rozhodněji čelit a se vsí rozhodností je jednou pro vždy odmítnout.*“ Také Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV)¹¹ vítá profesní podporu učitelů, upozorňuje ovšem na nezbytnost předně stanovit jednotlivé kariérní stupně či cesty, a poté či paralelně charakterizovat standard jednotlivých úrovní.

Atestace, přestože se nich zvláště ze začátku diskuse psalo, nebyly explicitní součástí diskuse prvního ani druhého kola. Jiří Honza (30. 3.) to interpretoval následovně: „*O atestacích se nemluví, protože mnoho diskutérů v mnoha diskusích na České škole tento návrh odmítlo a myslím, že měli dobré argumenty, a proto se k tomu nikdo (diskusí znalý), nevrací. ... Zkuste stručně a srozumitelně popsat systém lékařských atestací pro nás, kteří je známe jenom z telenovel z "lékařského" prostředí. Teprve pak má smysl podobné návrhy dávat a podporovat. Předem děkuji.* 😊“

Práce s emocemi: prosíme o konstruktivní diskusi

Od počátku diskuse se počítalo s „nepřátelským čtením“ iniciativy ze strany části učitelů, a proto od počátku a systematicky byl SKPU prezentován jako společný výtvar učitelů, kteří jsou a budou zapojeni v jeho přípravě. Tato argumentace do značné míry předcházela odsudkům, kterým se nevyhnuly státní maturitě nebo RVP. Manažer projektu V. Srb a vedoucí pracovní skupiny K. Rýdl v rozhovorech uváděli svá očekávání rozjitřených emocí v diskusi, která se stala „*hřmosvodem pro všechny nespokojené se stavem podmínek pro práci ve školství*“ (UN 2009: 18). Emoce prý byly zejména v první fázi výrazem nespokojených, přetížených a frustrovaných učitelů, kteří jimi vyjadřovali svůj (ne zcela

¹¹ <http://www.nuov.cz/ttnet/profesni-standardy-ucitelu> (5. 9. 2009).

iracionální) strach. Právě projevy emocí a snaha organizátorů jim předcházet a usměřňovat je byly pro část diskuse charakteristické.

Milan Kulhánek (4. 4. 2009; Re: Dotazník č. 177): *...většina učitelů žádné standardy nechce, jsou k ničemu, jedná se o další zručnost v pořadí ... Ministerstvo školství prostě má politické zadání, tak ho hrne před sebou ... I zde se jedná o řízenou diskusi tj. jenom slušně, žádné emoce. Přijďte se, pane Srbe, podívat do sboroven a ptejte se učitelů, s jakým nadšením povinně dělají švp atd.? ... Ten rozpor mezi vámi nahoře a mezi námi dole je čím dál větší. Kdybych ve škole neměl děti, které mám rád a kterým se snažím něco předat, tak bych tam již dávno nebyl. Pokud prosadíte standardy, tak jen otrávíte další a další kantory. ...*

V. Srb se zapojoval do diskuse, reagoval na dotazy, povzbuzoval k vyjádření, děkoval za postřehy. Obhajoval zvolený přístup veřejné diskuse a přesvědčoval diskutující o tom, že není pouhou zástěrkou, ale základem a podnětem pro tvorbu konečného SKPU. Varoval před konfrontačním způsobem komunikace, vyzýval účastníky ke konstruktivní a transparentní diskusi probíhající „v atmosféře vzájemného respektu“. Vymezil se vůči expresi emocí a konfrontačnímu tónu některých příspěvků. *„Takové výroky se hluboce dotýkají většiny lidí a vyvolávají v nich zcela nekonstruktivní emoce jako hněv nebo smutek. Konfrontační komunikace spolehlivě ničí věcný a kolegiální diskusní vztah. Každou svou větou přece nastavujeme atmosféru diskuse a ovlivňujeme, co se v dané diskusi považuje za normu. Proč tedy zavádět právě takovéto komunikační normy? Proč by měli právě učitelé používat útok a konfrontaci jako tolerovanou formu odborné diskuse?“* (27. 3., Reakce na článek „Obrana standardu“¹²). Před emocemi varuje podle MŠMT fundovaný článek z Učitelských novin (Hrubá 2009) a moderátorka diskuse L. Urbanová: *„Pánové (a dámy), díky, že jste napsali, dík vám všem. Prosím, nenechme se strhnout emocemi. Jsme rádi za vaše názory, ať jsou jakékoli, pokud jsou k tématu ...snažme se v klidu argumentovat, nikoli se vymezovat vůči pisateli. Takové příspěvky budeme mazat“* V pravidlech k diskusi „Netiketa“ píše: *„Respektujte udržení pohodové a tvůrčí atmosféry. Kontroverzní příspěvky mohou nastartovat zajímavou a plodnou diskusi, ale příspěvky napadající ostatní přispěvatele budou moderátory okamžitě korigovány. Vulgarity z diskusních prostor budou mazány ihned“* Daná pravidla vyvolávají dojem nutnosti usměřňování účastníků, aby se diskuse „nezvrhla“, emoce jsou pro jistotu předem regulovány, diskuse má být odborná, nikoli politická.

Mnoho diskutujících nicméně zejména na počátku diskuse své emoce neváhalo vyjadřovat a bylo proti jejich potlačování v diskusi. E. Sokolová (23. 3.): *„Celá diskuse se mi jeví jako*

¹² <http://www.msmt.cz/standarducitele/ceska-skola-reakce-na-clanek-obrana-standardu?lred=1> (10. 9.2009).

další z řady podobných, kdy tvůrce návrhu chce něco prosadit a na vědomí bere pouze souhlas diskutujících. Kdo nesouhlasí, je "zmítán emocemi" a jeho "příspěvek bude případně vymazán" ... Tak pryč s veškerou kritikou a zrušte diskusi!" R. Růžička také kritizuje snahu regulovat emoce v diskusi v zájmu „korektnosti“, protože emoce do života patří, což nakonec uznává i V. Srb, když kladně hodnotí jeho způsob práce s kritikou a emocemi. Kontrolované vyjadřování emocí dává do protikladu s nekontrolovaným vyjadřováním emocí: „ ... *typu: "Liška je blb!"*“ Kontrolovat (usměrňovat) je tedy třeba nekontrolované emoce. Na ty ale v příspěvcích nedošlo, obavy se nepotvrdily a žádný z příspěvků údajně nebyl vymazán. Cenzury nebo úspěšnosti potlačování emocí se přitom někteří účastníci obávali. Poturčenec (30. 3.): *„Bohužel, na mnou průběžně sledovaném fóru MŠMT standarducele se většinou objevují jen loialní názory a souhlasná stanoviska, lokální moderátorkou také zhusta podporovaná. Myslím si, že ministerstvem vyvolaná "diskuze" je pouze formalitou ve stylu: tak jsme si, soudruzi, poklábosili, ale přípustná je pouze konstruktivní kritika.“* (ceskaskola.cz)

Pozitivnímu ladění vůči SKPU odpovídá i obsahová analýza (*Obsahová ... 2009*). Kladná očekávání jsou uváděna jako předpokládaný všeobecný užitek ze zavedení dobře zpracovaného standardu, výroky jsou depersonifikované, v budoucím čase ve třetí osobě, jako stanoviska bez uvozovek: *Zvýší se pomoc ...*, *Zvýší se prestiž* Obavy jsou naproti tomu formulovány jako individuální, subjektivní výroky v uvozovkách, v první osobě jednotného čísla, jako subjektivní výroky jednotlivých učitelů/učitelek: *„Nebudu mít podmínky ...“*, *„Nebudu standardu rozumět.“*, *„Budu nucen(a) ...“*, *„Budu pociťovat tlak ...“* Po této části následují odpovědi na často kladené dotazy, které mají některé z obav rozptýlit a shrnout hlavní smysl a výhody zavedení SKPU pro učitele.

Skepse učitelů: My vs. oni

Diskuse o SKPU má přispět k definování toho, co znamená „dobře učit“. Část diskutujících považuje možnost vytvořit objektivní kritéria hodnocení pedagogické práce za nemožné vzhledem k charakteru práce. Kdo a jakým způsobem může posoudit dlouhotrvající proces, jakým je pedagogická práce s různými lidmi, se spoustou specifik a ne vždy jasným výsledkem, který se může ukázat až za mnoho let? M. Abrmanová (18. 3., dotazník 70): *„Pedagogická práce je práce, jejíž výsledky mají vliv na celý život člověka a její plody mohou zrát mnoho let. Zním mnoho případů žáků, kteří po létech s vděkem vzpomínají na učitele, kteří jim v době školní docházky byli nejméně milí, ale byli na ně nároční, ať již odborně nebo morálně.“*

Kromě těchto pochybností a otázek, k jejichž vyjasnění měla diskuse explicitně přispět, se vynořily další okruhy skepse, které dále ukážeme. Jedním ze základních je, že bez jasné finanční rozvahy se projekt zavádění SKPU příliš připomíná perpetuum mobile, na což také mnozí reagovali. Opozice z řad učitelů nedůvěřuje dalšímu kroku školské reformy, který považují za „diktát shora“, na základě kterého budou nuceni z ničeho vytvořit něco. Respektive bez nároku na odměnu vykazovat pokrok, ačkoli ve skutečnosti k žádnému nedojde. Nechtějí se podílet na tvorbě něčeho, čím politici pouze zdánlivě vyřeší problémy ve školství a úředníci „vykáží činnost“. Pokud práci pedagogů nebudou respektovat nadřazené orgány není možné ji zvýšit. SKPU nepovede ke zlepšení situace na školách ani ke zvýšení priority vzdělání. Spojenci ministerstva jsou experti (teoretici), kteří návrh a diskusi připravují. Část diskutujících je identifikuje s lidmi, kteří nevědí co se ve školách „ve skutečnosti“ odehrává, jejichž texty jsou plné módních slov, ale bez vztahu k realitě. Projekt vytváření standardů je jednou ze zbytečností, kterými se zabývají výzkumné ústavy, finance se rozdělují nesprávným způsobem. Anonym (20. 6., dotazník 096): *„Mimochodem většina projektů a grantů, které jsou poslední dobou vypisovány, mi připomíná nákup zlatých vodovodních kohoutků do chatrčí. Ve školách chybí důležitější věci než různá partnerství a půlroční práce žáků na kdejakém nesmyslu, na něž jde poslední dobou hromada peněz.“* Učitelé necítí podporu ani ze strany dětí a jejich rodin. Dochází k poklesu váženosti a autority školy, který se projevuje ve vztazích mezi rodinou a školou. Proti tomuto jevu jsou pedagogové bezbranní.

Zaměření na učitele také vyvolává dojem, že učitelé jsou těmi, kteří potřebují standard a jsou slabým článkem našeho školství. Krok MŠMT byl proto některými dešifrován jako další snaha o jejich kontrolu a umenšení, „bič na učitele“. Tato profesní skupina se přitom cítí dlouhodobě zanedbávaná, opomíjená, nepodporovaná. Zcela logickou se pak jeví snaha poukázat na spoluzodpovědnost dalších aktérů za dnešní stav školství – neměli by být standardizováni také úředníci, pedagogické fakulty, vedení škol, rodiče a žáci?

Je možné důvěřovat ministerstvu?

Může se SKPU lišit od dosavadních kroků reformy? Jedná se o diskusi, ve které budou brány názory „obyčejných kantorů“ vážně? Vyčlení se na platy peníze? Nejde o pokus omezit akademickou svobodu učitelů? Ministerstvo je konstruováno jako nadřazený orgán, kterému nejde ani tak o péči o „ty dole“, ale spíše o prosazování své moci, přikazování a vnucování.

Skepsi k návrhům „shora“, vymyšleným od „zeleného stolu“ nebo z „liščí nory“ radikálně a s emocemi vyjádřil Josef-Dobranský (25. 3.): *„Učitelé si často připadají jako vojáci v první linii, kterým došla munice. Od svých velitelů (sedí jich na MŠMT dost) čekají právní úpravu, pomocí které by mohli vyhnat ze školních tříd nevzdělavatelné asociály, vulgární, nevychované, sebevědomě drzé a agresivní žáky. Místo ostrých nábojů jste nám po internetu poslali pouze "tupý" dotazník "uplet' na sebe bič a poděkuj nám, že ses mohl vyjádřit k jeho dělce". V metafoře se odráží hierarchie mezi ministerstvem-učiteli, ale také selhávání hierarchie učitel-žák v dnešních školách, k jejímuž obnovení by učitelé potřebovali pomoc „shora“, kterou navrhovaný standard není.*

Pochybnosti vzbudilo již vymezení jasných mantinelů pro diskusi. Ta neměla být o tom, zda standardy chtějí nebo ne, zda si myslí, že jsou potřebné nebo ne. Josef-Dobranský (25. 3.): *„Myslím, že už je "TO" dávno napsané ... Pokud by debata ... byla míněna vážně, pak první (a zřejmě i poslední) otázka nultého kola diskuse by měla znít: "Chcete standardy?" ...“* Nulté kolo bylo přeskočeno, vyšlo se z principu, že standardy budou, a pokud budou dobře formulované, budou také dobře sloužit a právě k tomu mají učitelé přispět. Na názory proti samotnému vytváření standardu (ačkoli ty možná dokonce fórům dominovaly) zřetel neměl být vůbec brán. Právě to zpochybňovalo slova o tom, že hlas učitelů bude vyslyšen. M. Kulhánek (4. 4.) oslovuje moderátorku L. Urbanovou: *„Co to je řízená diskuse? Proč nechcete slyšet skutečné emoce, vesměs negativní, k tomu, co připravujete.“* Podle něj je připravovaný Standard *„ještě větší zhovadilost než švp a státní maturita. ... Jedná se pouze o politické zadání, které hrnete dopředu, at si myslí kantoři-praktici cokoliv. Veřejné mínění vás v konečném důsledku nezajímá, stejně si prosadíte, co chcete. ... Nechte nás, proboha, žít a učit podle svého. Máme kvalifikaci, tak by mělo být vše ostatní na nás. Standard je jen další útok na omezování učiteléské autonomie.“* Diskutování je nutně mrháním času, pokud potenciální diskutující nedůvěřují vůli ministerstva pracovat s jejich názory a diskusi považují za pouhou zástěrku pro zavedení dalšího nařízení.

V diskusi zúčastnění aktéři se shodnou na tom, že k vytvoření funkčního motivujícího kariérního řádu a systému profesních standardů je naprosto nezbytná finanční a legislativní podpora, kterou mají v rukou politici (vláda), a nikoli učiteléská veřejnost či experti z pracovní skupiny. Mrháním času je diskutování také v případě, že nedojde k zafinancování zavedení projektu do praxe. Návštěvník (1. 4.): *„Když si chci pořídít novou věc, kouknu do peněženky, jestli na to mám. Když se chci něco nového naučit, kouknu do kalendáře, jestli na to mám (čas) a zvážím, jestli se vynaložená námaha vyplatí a posune mě to o kousek dál.“* (1. 4.)

Miroslav Stanek (1. 4.) souhlasí, že zkušeností z minulosti mu vyplývá, že „je to zas snaha vytvořit další lejstro, vykázat činnost ministerstva a ušetřit na školách a kantorech. A školství jde do háje.“ Vidina navyšování financí ve prospěch platů se učitelům nezdá příliš reálná. Jaroslav Pinkas (18. 3. 2009) „... dokud neuvidím, že projekt bude velkoryse financován, neuvěřím, že jeho zavedení bude pro učitele znamenat možnost získat finanční odměnu. Zase to bude jakýsi kočkopes ala RVP. To raději nic.“ Pokud učitelé mají nízkou důvěru v to, že budou peníze, a berou jako pravdivé tvrzení, že bez peněz vyčleněných z rozpočtu se standard nebude zavádět, znamená pro ně zabývání se SKPU plýtvání časem i penězi. „Vyplatí“ se investovat čas a energii do diskuse a tvorby SKPU, když není vůbec jisté, zda k něčemu povede, a to i v případě, že její organizátoři mají upřímnou snahu názory zapracovat? Ne učitelé, ale ministerstvo musí dát záruky, že to myslí vážně, že je projekt domyšlený. Tyto záruky ale nikdo nedá, finanční a legislativní otázky jsou v kompetenci politiků, nikoli úředníků nebo expertů.

Podezření učitelů, že slibované peníze do školství nejsou vůbec jisté, se postupem času spíše potvrzují. Vedoucí projektu K. Rýdl v rozhovoru s redaktorem Učitelských novin tvrdí v souladu s učiteli, že „pokud se nenajdou garantované peníze, nemá smysl v projektu po podzimu dál pokračovat.“ Odkazuje, opět stejně jako účastníci diskuse, na špatnou zkušenost s nedostatečnou finanční podporou při zavádění ŠVP. „Dotáhneme naplánovaný počet kroků zhruba do října, zformulujeme závěry a uložíme je pro dobu, která bude příznivější ... Snad politici někdy pochopí, že je dobré vkládat peníze i do dlouhodobějších projektů, nejen na jednoleté či dvouleté ... V zahraničí to bylo jiné. Ale taky se jednalo nejen o myšlenky, ale i o reálné peníze.“ Zde je jasný průnik názorů „řadových kantorů“ a „experta“ z pracovní skupiny, kterým je společné, že jsou závislí na veřejných financích a rozhodnutí vyšších míst.

Role teoretiků a expertů

Kdo stojí u zrodu standardu, kdo se chopil zakázky ministerstva? Zatímco členové skupiny se prezentují jako zástupci učitelů, praktici, samotné učitele o tom ne vždy přesvědčili. Návrhu je naopak vyčítáno, že je vytvářen od zeleného stolu, především akademiky, pedagogicko-psychologickou lobby, PAU, a nikoli lidmi z běžné praxe.

Desetičlennou pracovní skupinu zodpovídající za představené dokumenty, tvořili po prvním kole diskuse: čtyři ředitelé/ředitelky škol různých typů, tři vysokoškolští pedagogové/pedagožky, úředník a úřednice z MŠMT a jedna učitelka.¹³ Jediná učitelka je

¹³ <http://www.msmt.cz/standarducitele/koordinacni-skupina> (10. 8. 2009)

zároveň národní koordinátorkou a lektorkou programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení, editorkou Kritických listů, členkou výboru Stálé konference asociací ve vzdělávání a externí vyučující na Pedagogické fakultě UK. Také ostatní členové skupiny mají ve svých medailoncích uvedeno několik dalších funkcí, spojených s dalším vzděláváním pedagogických pracovníků, vysokými školami, vládou a ministerstvem školství, vzdělávacími asociacemi a projekty. Nedá se o nich příliš říci, že by byli „řadovými kantory“

Následující úryvky ukazují na nespokojenost s dokumentem a vymezování symbolické hranice mezi teoretiky a praxí, praxe je sice v několika ohledech teorii podřízena, ale má morální převahu. V. Srb se snažil tyto obavy rozptýlit, ale z dalších reakcí je zřejmé, že nepříliš úspěšně.

Anonym (18. 3., dotazník č. 72): „...Kdy už proboha budou o školství rozhodovat lidi, kteří prokázali v praxi, že umí učit, znají terén a překážky, které úředníci praktikům házejí pod nohy?“

V. Srb (reakce na dotazník č. 72): „... Okamžik, po kterém voláte, nastává právě teď. Na formulaci standardu se podílejí zkušení učitelé, ředitelé a také Vy osobně...“

Jana: „... k té pracovní skupině ... jestli učitelé nemají takový pocit, že pracovní skupinu tvoří didaktici a odborníci, kterých já znám dost z VŠ. Byli to odborníci-teoretici ... ale promiňte, na ZŠ se vyskytli naposledy možná v 80. letech a to ještě na hospitaci. Teorie je jedna věc, ale my nepracujeme s hlinou ...“

V. Růžička (reakce na V. Srba): „... Okamžik, který zmiňujete, že již nastal, ještě nenastal. Ten nastane, až se takováto iniciativa objeví od učitelů samotných a ne diktována shora. Až za takovou iniciativu budou učitelé, ano praktičtí učitelé a ne teoretici bojovat...“

Návštěvník (reakce na V. Srba): „...Promiňte, ale to je lež. V pracovní skupině je 1 úředník ministerstva, 1 občanský aktivista, 4 vysokoškolští pedagogové a 2 učitelé ZŠ. Jediný, kdo může posoudit standard z pohledu praxe, jsou jen ti dva učitelé ze základek. :(, Na poslední příspěvek už reakce nepřišla.

V. Srb, většina pracovní skupiny nebo O. Hausenblas jsou v diskusi ztotožňováni s teorií odtrženou od současné situace panující na „normálních“ školách. V. Srb se bránil nařčení Návštěvníka (17. 3.), který podobu návrhu připisuje složení pracovní skupiny, tito lidé (na rozdíl od něj): „pedagogiku znají maximálně ze skript, co píší, nebo z brožurek "Jak učit lépe" vydaných v rámci nějakého evropského projektu (hlavně aby se utratilo co nejvíce peněz a na stole musí být vlaječka EU). To se to pak tvoří, když většina z nich nikdy nestála před 30

puberťáky a snažila se aspoň nastolit klid, když už nezkoušela v sebevražedném opojení snad i něco učit. :(“ Mirek (30. 3.) na informaci V. Srba o tom, že ve skupině jsou lidé se zkušeností ze škol, reaguje, že to muselo být na výběrovém gymnáziu nebo vysokých školách: „*Pohled pracujícího kantora je jiný než pohled vedoucího pracovníka školy a ten zas jiný než pohled úředníka či VŠ pedagoga. To mi v tom týmu taky chybí. Různorodost. Prostě na první pohled teoretici. Spousta odborných termínů v domění, že budou vypadat chytřeji. Takhle se žádný normální učitel neměl vyjadřovat.*“ A. Chrstosová (2. 4.) doplňuje, že „*různých návrhů od akademiků a úředníků na to, jak má školství fungovat nebo jak ho mi "dole" máme vylepšovat, už tu bylo několik a obvykle k ničemu nevedly.*“

Další pochybnost se vznáší nad odbornou kompetencí členů skupiny a náročností přípravy textu. Předložený návrh (*Tvorba ... 2009*) se stal terčem kritiky, dokonce i od lidí standardům spíše nakloněných, jako R. Novotný (18. 3.): „*... ve srovnání s standardy IPMA ... působí první návrh standardu jako snůška frází, které dokáží jistě zejména odpůrce českého pojetí reformy vytočit dobře ... v této podobě budou prakticky neměřitelné ...*“ vytýkána je nesrozumitelnost, zmatenost, nestrukturovanost, ale třeba i nedostatečná formální úprava původního elektronického dokumentu s tím, že studenti střední školy by podobný text byli schopni vyprodukovat za pár hodin. Dokument byl pro zvolenou terminologii nazván „*kurikulárním ptydepe*“ nebo „*ministerským newspeakem*“. Některé z vybraných indikátorů byly odmítány kvůli hrozbě nárůstu byrokracie nebo omezení autonomie, svobody a kreativity učitelů, možné upřednostnění konformity a průměru oproti opravdovým osobnostem.

Komu se standard hodí?

Pokud není důvěra v to, že do školství na základě této normy přijdou očekávané a potřebné peníze nebo se změní postavení školství a vztah rodiny vůči škole, proč se diskuse vůbec koná? Objevil se prostor pro spekulace na téma *cui bono*, komu standard přinese prospěch, když o učitele, ani o školství zde nejde. Standard a celá diskuse je pseudoproblémem, který je důležitý pro MŠMT a další zainteresované instituce: pedagogické fakulty, výzkumné ústavy, školící organizace, vydavatelství.

V. Macháček (30. 3., *ceskaskola.cz*): „*... MŠMT vymyslelo pseudoproblém, aby odvedlo pozornost diskutujících mimo hlavní problémy českého školství, které zde byly přispívateli mnohokrát nalezeny, popsány a diskutovány. Zkrátka dali nám téma k tlachání a k prohloubení nejednoty.*“

Roman Pacetti (15. 7.): „**Je podle Vás tvorba ... systému podpory profesního růstu učitelů v našem školství potřebná?** Ne Ano, pro úředníky na ministerstvu, odborníky na vysokých školách, soukromé firmy, různá vydavatelství atd. Tvorba tohoto dokumentu bude pro ně opět zlatou žílou . Ne pro učitele. Nebuďme naivní , státní rozpočet s tak obrovským navýšením financí nepočítá a dlouho počítat nebude. Kolikrát už to tady bylo, přibude nám velké množství zbytečné práce a oči pro pláč.“

Z podobných výpovědí vyplývá, že učitelé si vždy nemyslí, že na školství jako takové je vydáváno málo peněz, ale spíš že učitelé jsou těmi poslední na řadě při jejich rozdělování. Přestože je ve druhém kole zřejmý posun směrem k formulování standardu jako podpory profesního růstu učitelů, nepodařilo se mnoho zúčastněných přesvědčit o tom, že iniciativa má pomoci především učitelům samotným.

Skepsi učitelů vyvolává i představa nutnosti absolvovat více (ne vždy kvalitních) školení, ať už na univerzitách, nebo u soukromých organizací, pro které jsou kurzy zdrojem příjmů. A. Glacová ve svých příspěvcích projevuje právě takové obavy, také ona reflektuje nepřilíš širokou diskusi a požadavek autorů na neprojevení negativních emocí. „... Zdá se mi, že nás učitelů, kterým jde o učení dětí a ne pouze o vyplňování různých megalomanských projektů nařízených z ministerstva ... je většina. Bohužel sama nevím, jak na ministerstvo vytvořit tlak, aby se konečně probrali a přestali s těmito obřími projekty, které jsou nakonec stejně nanic nebo spíš na něco - na znechucení toho kvalitního zbytku lidí, co ve školství ještě pracuje a na přivydělání různých soukromých institucí, které nás budou certifikovat a nálepkovat a budou ze státních peněz (a to i těch pro nás) odčerpávat obrovské částky. (23. 6.). „... celý slavný standard je o tom, že ústavy, které nad učitelstvem mají bdít, nemají co dělat, pokazili RVP i státní maturitu, jak se dalo, protože si na tom potřebovali co nejvíce nahrabat, a tak místo aby to spravili, zjednodušili, poučili se ze svých chyb, byli odvážní a navázali na naše tradice ve školství a nejen se opičili po novotách, které ani venku moc nefungují ... dělají další aktivity a vlny. Stejně tyto naše příspěvky použijí asertivně pozitivně a s radostným úsměvem k tomu, že sdělí, že na základě široké diskuse rozhodli, že vznikne další obrovský elaborát, protože 150 učitelů diskutovalo a pomohli jim k tomu, aby vytvořili další úžasné literární dílo, které nikdo nebude číst, ale hlavně nikdo podle něj nebude moci kvalitně a jednoduše pracovat ...Komenský už standard vypracoval včetně všech možných náprav. Aspoň ty jeho slova mají oproti těm dnešním přeslovnělým standardům váhu téměř na každém slově ... Učitelství i přes to všechno zdar, přežili jsme totalitu, přežijem i standardy a další kreativní nesmyslné výtvořiny naší doby.“ (24. 6., reakce na dotazník 096)

Prosazování standardu podle podobných příspěvků ve skutečnosti neznamená deklarovanou pomoc učitelům. Zájmy stojící za SKPU jsou vykazování činnosti ministerstva a výzkumných ústavů, inkasování finančních prostředků firmami zajišťujícími kurzy pro učitele. Pro pedagogické reformátory (např. PAU) je zase příležitostí pro prosazování jejich vize výchovy a vzdělávání, kterou konzervativnější pedagogové považují za idealistickou až škodlivou.

Dnešní žáci / studenti a jejich rodiny

V samotných základech uvažování o standardu leží idea proměňující se společnosti, tedy i chování lidí, jejich vzorců chování, hodnot, komunikace. Nikde v dokumentech nenajdeme přesnější popis nové společnosti a toho, co tato společnost od školství požaduje a jakým způsobem změny ovlivňují pojetí kvality výchovného a vyučovacího procesu. Ve druhém kole byla položena otázka, zda klade současná společnost na učitele nové a náročnější požadavky oproti době, kdy sami byli žáky. V odpovědích se vedle poukazu na technologický pokrok a geometrický nárůst volně dostupných informací, objevují také poukazy na situaci v dnešních rodinách. Anonym (20. 6., dotazník 096): *„Nutnost držet krok s dětmi, které nejsou od malička vedené vůbec k ničemu, a nemají jakýkoliv smysl pro odpovědnost. Znají pouze svá práva, nikoliv povinnosti a odmítají cokoliv, co nepřináší okamžitý výsledek.“* Děti svých práv zneužívají, nejsou si ani vědomi svých povinností, nemají zájem o výuku a na učitele leží povinnost je výkladem zaujmout. Dnešní situace umísťuje rodiny do pozice sebevědomých zákazníků, kteří si mohou vybírat, jsou znalí svých práv a znají povinnosti učitele. Rodiče zanedbávají své povinnosti ve výchově, nemají na děti čas a vše jim dovolí. Jsou zaneprázdnění svými životy a zodpovědnost za výchovu a školní neúspěch dětí přesunují na školu a učitele, jsou neobjektivní, a někteří vůči škole vystupují agresivně. Práva se ocitla na straně žáků a rodičů, učitelé pozbyli svou autoritu, což vytváří prostředí pro latentní, někdy i otevřené, konflikty.

P. Bělousov (16. 3., dotazník č. 13): *„Problém našeho školství není kvalita učitele, ale to, že žáci neplní své povinnosti ... Žák může vše a kantor je vždy vinen. Žák přináší škole peníze, tak může vše. Tento americký model se našemu národu brzy vymstí. Takže nevím, kdo bude časem nejen učit, natož skládat zkoušky z kvality. Chybí standardy chování žáků a jejich rodičů k učiteli.“*

Návštěvník shrnul za mnoho dalších problémy, které se vyskytují v současné společnosti a ovlivňují práci učitelů s dětmi (20. 3., Re: Dotazník č. 58): *„... jsme neustále v časovém stresu a mnohé věci v životě nás frustrují. Frustruje nás celá atmosféra ve společnosti - politika,*

korupce, násilí, nespravedlnost, fakt, že obyčejnou prací se stále hůře dají vydělat peníze ... spousta dětí žije jen s jedním rodičem ... Agresivita ve společnosti roste. Děti to vnímají. Připočtete si vlivy kvalitní zábavy naší TV a počítačových her, od kterých se některé děti nehnou ... Žák zvyklý na rychlé střídání akcí z počítačových her má najednou hodiny sedět ve škole a soustředit se na výuku? A odborníci se diví, že přibývá hyperaktivních dětí. Společnost očekává, že funkci rodiny převezme škola. A škola se diví, že rodiče děti nevychováají. A tak si je přehazujeme jako horký brambor a s některými si nevíme rady.“ Pokud rodiče zanedbávají povinnosti výchovy a škola není schopná tuto zodpovědnost kompletně převzít, děti se ocitají v jakémsi vakuu, kde nedochází k dostatečné internalizaci norem. Větší podíl zodpovědnosti za výchovu školy a učitele zatěžuje, navíc se děje v době, kdy klesá respekt ke škole a moc se přehoupla na stranu rodiny.

Účastník skeptik (22. 3.) ve svém příspěvku s názvem „Jste totalne mimo, cedite komara a pada vam velbloud“ zmiňuje systematickou snahu posilovat postavení žáků na úkor učitelů. Dnes prosazovaná, z jeho pohledu zvrácená, výchova plodí děti s velkým egem, pocitem neomezené svobody bez mravních základů. Nová generace podle něj bude pro společnost spíše přítěží, neproduktivní a neschopná, možná i společensky nebezpečná. O. Hausenblas vyjadřuje nespokojenost nad počátkem diskuse („výkřiky bezradnosti“, nadávání) i pojetím školy a výchovy jako pacifikace zlobivých dětí, což dává do souvislosti s totalitním režimem a nevyšpělostí společnosti. Také on vidí jako příčinu frustrace v neukázněných a nemotivovaných žácích, kteří narušují průběh hodiny. Za tento jev nesou vinu podle něj i sami učitelé: „... dětem z nedbalých rodin nenabízí výuka a škola nic, co by takovéhle děti mohly chtít. A když škola nic přitažlivého nenabízí, děti to nad ní vždy vyhraju, to je jejich přirozenost. Otráví a umelou učitele i slušnější spolužáky i za cenu, že se z nich samých stanou hrubí, nešťastní a taky asi nezaměstnaní lidé. A když nad nimi vyhraju násilím, tresty, kasárenskou kázní, vychováte otrocky, tupé, nešťastné a taky použitelné leda pro diktátorský režim ... “ Jak skeptik, tak O. Hausenblas se shodnou, že může vyrůst (část) generace, která bude pro sebe i společnost zátěží. Pro oba je ale příčinou a řešením něco zcela jiného, pro skeptika je to přílišný liberalismus, pro Hausenblase je to neschopnost učitelů tyto děti oslovit. V druhém případě mají osud dětí v rukou přímo učitelé, v prvním tomu tak není.

Školy se musí vypořádávat s narůstajícími sociálními rozdíly mezi dětmi ve školách i mezi školami, na druhých stupních základních škol s odchody dětí na víceletá gymnázia, narůstajícím podílem žáků se specifickými poruchami učení nebo psychickými problémy. Mnoho škol dnes potřebuje vlastního psychologa přímo na místě, aby problémy ihned řešil.

Nedostatek expertů na škole vyžaduje jednání zástupců školy s dalšími institucemi, tedy další administrativní zátěž a povinnost. Finanční prostředky na tyto odborníky ovšem školy mnohdy nemají.

Závěr a diskuse

V jakém stavu se nachází české školství v průběhu reformy podle internetových diskusí? Jaké představy vzbudil návrh na zavedení profesního standardu, resp. podpory profesního růstu? Zaměřila jsem se specificky na sporná místa a třecí plochy, které není radno podceňovat, protože ukazují na nesoulad mezi jednotlivými aktéry a institucemi, nároky a očekáváními.

Autoři při tvorbě standardu a nastolování diskuse vyšli z konsensualistického pojetí vzdělávání, v očekávání negativních reakcí kladli důraz na obecnou shodu a porozumění, výhody, která změna údajně přinese. Odráželi nařčení, že se jedná pouze o ministerské, úřednické zadání, kladli důraz na význam diskuse pro podobu výsledného dokumentu. Popisovali snahu do týmu začlenit lidi ze základních a středních škol, aby učinili zadosť námitkám směřujícím proti teoretičnosti dokumentu vytvořeného „akademiky“ odtrženými od každodenní reality. Námitkám k finanční zajištěnosti naplňování projektu ve školní praxi čelili protiargumentem o nevyhnutelnosti předložit vládě, potažmo veřejnosti, nejdříve „nabídku“ ze strany učitelů. Učitelé se s touto podřízenou rolí musí smířit, jejich rolí je služba.

Sektor vzdělání ale už na první pohled zdaleka není bez konfliktů, prochází velkými změnami jak v návaznosti na legislativu, financování, tak na demografický vývoj nebo globalizaci. Standardy mají vnést motivační prvek do škol, tedy soutěž o finanční odměny na školách (nebo také mezi školami?). Školství není homogenní, ani neodpovídá na pomyslnou jednoznačnou „společenskou poptávku/objednávku“ (pokud není definována zcela obecně). Pravdou je, že školství je diferencované a prodchnuté mnoha hierarchiemi, vzděláním se produkují a reprodukují společenské nerovnosti (Matějů, Straková 2006; Katřňák 2004).

Investice do vzdělávání učitelů jsou způsobem, jak přispět ke kvalitě českého veřejného školství. Nejsou to ovšem pouze učitelé, kteří jsou a mohou být zodpovědní za kvalitu školy, zejména ve smyslu školních výkonů svých žáků a studentů. Probíhá prohlubování sociální diference mezi typy škol i jednotlivými školami na základě jejich prestiže, pověsti, lokality, kvalifikovanosti učitelů, přístupu k finančním prostředkům, selektivity či inkluзивity. Učitelé zejména na základních školách a učilištích vnímají své postavení jako okrajové,

podřízené a podobná je i situace pedagogických fakult, o které se většinou neucházejí ti nejlepší studenti, a ani kvalita jejich přípravy na povolání není vždy optimální.

Přirovnání žáků a rodičů k zákazníkům v diskusi není náhodné, reflektuje rozšiřování kvazi-tržní logiky do vzdělávání. Rodiny sledují vlastní strategie při vzdělávání dětí, přitom ty jsou výrazně sociálně a vzdělanostně strukturované. Někteří rodiče jsou nároční vůči učitelům, podporují maximální intelektuální a kognitivní vývoj dětí, školy vybírají tak, aby dítě bylo mezi dětmi z podobných rodin. Jiní rodiče takto o vzdělání neuvažují, nepožadují, aby škola kladla vysoké nároky, nechtějí, aby bylo dítě stresováno úkoly, na něž podle nich nestačí nebo na které by muselo samo nebo s něčí pomocí pracovat mimo školu. Pokud se v jedné třídě sejde většina dětí náležejících do první nebo druhé skupiny, práce učitele se nutně velmi liší. Ve třídě složené z druhé skupiny musí učitel v zájmu pedagogického úspěchu klást mnohem větší důraz na motivaci dětí, budovat a podporovat jejich zájem o vzdělávání, umožnit vznik dobrého vztahu ke škole, odbourávat handicap nedůvěry. „Dobrá škola“ v praxi může nabývat velmi různých podob, nejen dobré výsledky žáků v testech Scio.

Literatura a odkazy

Hrubá, J. „Už jste se zapojili do diskuse o standardu?“ *Učitel'ské listy*: 19. března, 2009.

Katřák, T. *Odsouzení k manuální práci. Vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.

Liessmann, K. P. *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, 2008.

Matějů, P., J. Straková. *(Ne)Rovné šance na vzdělání. Vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006.

Obsahová analýza diskusních příspěvků z 1. kola veřejné diskuse o standardu kvality profese učitele a odpovědi na často kladené dotazy. 1. 6. 2009. Dostupné na:

http://www.msmt.cz/uploads/soubory/tiskove_zpravy/Obsahova_analyza_1_kolo_diskuse.pdf

Učitel'ské noviny, Speciální příloha „Standard kvality profese učitele“, 22-23: 14-40, 2009.

Tvorba profesního standardu kvality učitele. Vstupní dokument pro veřejnou diskusi. Praha: MŠMT, 2009. Dostupné na:

http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/V_S_Tvorbastandardu_vstupnidokumentproverejnodiskusi.pdf

<http://www.msmt.cz/standarducitele>

<http://standarducitele.rvp.cz/>

www.ceskaskola.cz